

UDK 811.163.42'367.622.22

811.163.3'367.622.22

Izvorni znanstveni članak

Primljen 29.10. 2015.

Prihvaćen za tisak 18.01. 2017.

Tomislav Čužić

Univerzitet svetog Ćirila i Metodija, Skopje

Imenska deminucija u hrvatskome i makedonskome jeziku

U radu se uspoređuju imenički i pridjevni deminutivni i/ili hipokoristični sufixi u hrvatskome i makedonskome jeziku. Komparativno-kontrastivnim pristupom u radu se upozorilo na određen stupanj tvorbenne srodnosti tih južnoslavenskih jezika, uz naglasak da s aspekta deminucije makedonski ima obilježje sintetičnosti, jednako kao i hrvatski jezik.

Ključne riječi: deminucija; deminutivi; hipokoristici; hrvatski jezik; makedonski jezik.

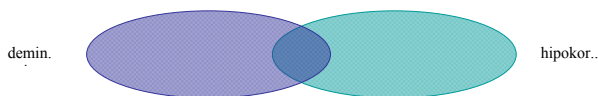
1. Uvod – teorijski aspekti

Zbog međusobne srodnosti hrvatski i makedonski kao južnoslavenski jezici nedvojbeno su komparabilni jezici i u tvorbenome pogledu. Ovdje će u fokusu biti jedan manji segment tvorbe riječi, onaj koji se odnosi na imensku deminucijsku tvorbu u užemu i širemu smislu, pri čemu, dakako, deminuciju sagledavamo i kao semantičku kategoriju. Deminucijsku tvorbu, tj. deminuciju kao tvorbenu kategoriju, u užemu smislu poimamo kao postupak nastajanja deminutiva, a deminucijsku tvorbu u širemu smislu povezujemo s tvorbom hipokoristika. Premda se to eventualno može u metodološkome smislu činiti dvojbениm pristupom, u radu ćemo dakle deminutivne odnosno hipokoristične imenice i pridjeve promatrati kao jednu svojevrsnu „minimalizacijsku“ cjelinu, sagledavajući pritom nadređeni pojam minimalizacije iz šire semantičke perspektive. Naime pretpostavka da za deminutive vrijedi dvojaka kognitivna predožba „manje od prosječnoga“ i „malo kao milo“ (ponekad isodobno, a ponekad odvojeno), a za hipokoristike asocijacija po načelu „milo kao malo“ možda se najzornije zamjećuje pri usporedbi srodnih jezika kakvi su hrvatski

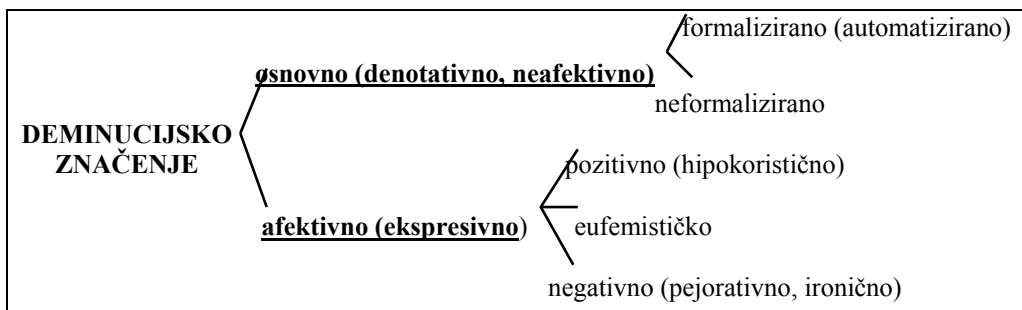
i makedonski.

Deminutivi kao proizvod tvorbene deminucije u pravilu mogu imati hipokorističnu semantiku, dok hipokoristici mogu sadržavati određenu mjeru semantičke deminucije odnosno minimalizacije. Pritom postavljanje oštre distinkcije između tih tipova leksema, kojima se obično označuje kakva subjektivna ocjena, predstavlja nerijetko kompleksan (a ponegdje i nerješiv) problem, te se u određenim slučajevima formira područje preklapanja:

Slika 1: Preklapanje semantike deminutiva i hipokoristika

No, što je još važnije, navedene nam kognitivne „formule“ govore da je jednim i drugim leksemima zajednički neki vid semantike „malenosti“ i da je granicu između njih ponekad i nemoguće povući. No s druge strane umanjenost ironizacijom dobiva značenje minornosti (beznačajnosti), tj. isti deminutivi mogu biti u hipokorističnoj (emocionalno pozitivnoj), ali i u pejorativnoj funkciji prema formuli „malo kao predmet ironije ili bezvrijednosti“, dok su hipokoristici po definiciji gotovo uvijek pozitivno markirani, uz napomenu da i potonji ironizacijom mogu zadobiti suprotno značenje. Drugim riječima, određeni oblikotvorni (u našem slučaju deminutivni i/ili hipokoristični) morfemi u pojedinome leksemu, imenici ili pridjevu, formiraju značenja ovisno o situacijskome kontekstu i govornikovu raspoloženju, što se odražava i na deminucijsku semantiku, koju dajemo u sljedećemu prikazu:

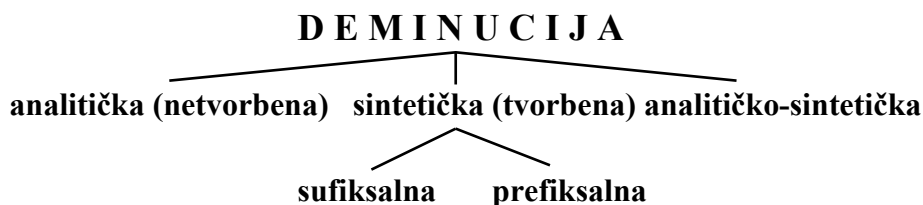

Slika 2: Aspekti deminucijske semantike

Deminutivi nisu jezično područje u kojemu će se aktivirati razlika u pogledu sintetičnosti hrvatskoga i analitičnosti makedonskoga jezika. Engleski kao analitički jezik umanjenost koga ili čega, bila ona denotativne ili konotativne naravi, dobrim dijelom ne ostvaruje tvorbenu, nego sintaktičkim/analitičkim putem (npr. *small house, little girl*), dakle opisno. No to primarno ne vrijedi za makedonski jezik koji se dobrim dijelom smatra analitičkim jezikom, premda, dakako, i hrvatski i makedonski mogu umanjenost ostvarivati na takav, analitičan, način. Dok u semantičkome smislu može biti denotativna i konotativna, odnosno istodobno jedno i drugo (denotativno-konotativna), deminutivnost u pojavnome smislu može dakle biti analitička (netvorbena/neprava) ili sintetička (prava), ali i, također istodobno, analitička i sintetička (npr. *mala sobica*), koju, doduše, zbog svojevrsna semantičkoga suficita (pleonazma) „opći“ standardni jezik, ponekad diskvalificira, više neopravdano nego opravdano.

Oba južnoslavenska jezika nude raznolike tvorbene kapacitete za stvaranje pravih (sintetičkih) deminutiva pojavljujući se i u ležernoj (osnovnoj) komunikaciji, nerijetko i kao spontano uporabljene riječi, tj. kao okazionalizmi. U makedonskome i hrvatskome jeziku pravi (sintetički) deminutivi posežu za sufiksalsnim i, rjeđe, prefiksalsnim tvorbena načinom, pa se može distingvirati prefiksalna i sufiksalna deminucija, uz naglasak da pojam/termin „deminucija“ mora radi integralnosti i univerzalnosti pristupa uključivati i semantički aspekt i onda kada on nije tvorbenu ostvaren, odnosno kada nije došlo do deminucijske leksikalizacije. Drugim riječima, deminucija shvaćena općenito postupak je kojim se umanjuje prosječno opredmećeno značenje ili svojstvo onoga što znači koji leksem, a sam postupak može imati netvorbenu i tvorbenu realizaciju:

Slika 3: Deminucijske realizacije

Upravo je svrha rada komparativno-kontrastivnom metodom razmotriti tvorbene mogućnosti što ih nude hrvatski i makedonski jezik u pogledu imenske deminucije odnosno pokazati koji se tvorbena deminucijski morfemi pojavljuju u tim jezicima te u kojim se aspektima očituju njihove tvorbena-semantičke sličnosti i razlike.

2. Deminutivni i hipokoristični tvorbeni morfemi u hrvatskome i makedonskome jeziku

Budući da je cilj rada poredbena semantičko-leksička odnosno tvorbeno analiza imeničkih i pridjevnih deminutiva te hipokoristika kao uglavnom pozitivne deminucijske potkategorije koja je isključivo imenička, potrebno je prvo dati što sažetiji pregled pretežnoga hrvatskoga i makedonskoga morfemskoga inventara koji služi pri tvorbi deminutiva odnosno hipokoristika. Taj inventar uključuje imeničke i pridjevne tvorbeno morfeme.

2.1. Imenički sufiksi

2.1.1. S obzirom na to da imenički deminutivi u pravilu ne mijenjaju rod imenice od koje su tvoreni, ne čudi što se oni u hrvatskome jeziku obično klasificiraju prema rodu, a onda se raspoređuju prema plodnosti (produktivnosti) sufikasa kojima se tvore (Težak i Babić 1996; Barić i dr. 1997).

Kad je riječ o deminutivima od imenica muškoga roda, u njihovoj tvorbi sudjeluju plodan (produktivan) i frekventan sufiks *-ić* (*lavić, grofić, mužić, leptirić, pužić, borić, brodić, čavlić, događajić*) i njegova manje frekventna inačica *-čić* (*barunčić, bivolčić, balkončić*), dok su neplodni sufiksi *-ak* (*glasak*) i njegove inačice *-ečak-* i *-ičak* (*plamečak/plamičak*) te sufiks *-ac* (*bratac*) koji, zahvaljujući u prvo me redu toj neplodnosti, pridonose izrazitijoj ekspresivnosti leksema u kojima se nalaze.

Poprilično je manji broj sufikasa kojima se tvore deminutivi od imenica ženskoga roda. Svima je njima zajednički nazivnik završetak *-ca*: najplodniji je, dakako, sufiks *-ica* (*žabica, ribica, sobica, ženica, sestrica, knjižica, pričica, sličica*), dok je njegova inačica *-čica* (*stvarčica, klupčica*) manje plodan, a inačica *-ca* (*krvca, noćca, stvarca*) neplodan sufiks. Deminutivnim leksemima s potonjim sufikom svojstvena je izrazita ekspresivnost ili stilska markiranost, a koja zapravo proistječe iz njihove arhaizacije.

Deminutivi od imenica srednjega roda tvore se sufiksima: frekventnijima *-ce* (*grlce, jajce, jezerce, krilce*) i *-ašce* (*brdašce, mjestašce, sunašce*), te slabije plodnim sufiksima *-ance* (*psetance*), *-ence* (*pilence*), za koje također možemo konstatirati postojanje zajedničkoga fonemskoga segmenta (*-ce*).

Pored navedenih sufiksa što ne mijenjaju rod imenica od kojih su tvoreni, gramatike (Težak i Babić 1996; Barić i dr. 1997) upućuju i na nefrekventne sufikse kojima su načinjeni deminutivi od imenica različitih rodova *-eljak* (*puteljak, brde-*

ljak), *-juljak* (*čovječuljak*, *djevojčuljak*) i *-uljak* (*cestuljak*, *crvuljak*), kojima je, kako se vidi, zajednički formant *-ljak*, koji je pak u svojevrsnoj vezi sa sufiksom *-ak*.

Za deminutive je rečeno da nerijetko imaju hipokoristično značenje. S obzirom na takvu semantičku povezanost nadaje se, kao što smo već napomenuli, dvojba u vezi s teorijsko-metodološkim statusom hipokoristika. Nameće se naime pitanje može li se hipokoristike poimati kao svojevrsan i zaseban deminutivni ili deminucijski podtip, pristup koji se ponegdje nenametljivo provlači (npr. u Andrić 2011). Činjenica jest da deminutivi mogu u semantičkome smislu biti hipokoristici, ali nisu svi hipokoristici postanjem deminutivi. U odnosu na deminutive koji nastaju od imenica, pridjeva i glagola, hipokoristici nastaju u prvome redu od imenica i mogu biti samo imenice, tj. ne postoje pridjevni (ili glagolski) hipokoristici. Isto tako, za razliku od deminutiva koji nastaju od riječi što označuju bića (ljudi i životinje), stvari i pojave, hipokoristici, kako se barem može zaključiti iz dijela novije hrvatske gramatikografije, mogu biti načinjeni od imenica koje znače osobe, posebice imenovane osobe, a tek rijetko i od imenica kojima se označuju životinje. U vezi s tim postoje dvije skupine sufikasa kojima se formiraju hipokoristici: ona koja se odnosi na osobna imena i ona koja se prvenstveno odnosi na opće imenice sa semantičkom oznakom „ljudsko biće“, uz napomenu da su prvi, tj. imenski hipokoristici nerijetko i automatizirani/formalizirani (tj. ako označuju „službeno“ ime). Prvoj skupini pripadaju sljedeći sufiksi: *-a* (*Lucija – Luca*), *-e* (*Juraj – Jure*), *-o* (*Krešimir – Krešo*), *-ica* (*Ruža – Ružica*), *-čica* (*Ana – Ančica*), *-ko* (*Matija – Matko*). U drugoj su skupini pretežno slabo frekventni sufiksi: *-ja* (*lisica – lija*), *-ka* (*sestra – seka*), *-le* (*brat – brale*), *-co* (*brijač – brico*), *-ko* (*stric – striko*), *-(k)an* (*prijatelj – prikan*).

2.1.2. S druge strane, u makedonskome jeziku javljaju se sljedeći imenički deminutivni i/ili hipokoristički sufiksi (Zakar 2011; Jovanova-Grujovska 2012):

- че (-če)* – нпр. *девојче (devojče)*, *јаболче (jabolče)*, *јајче (jajče)*, *лавче (lavče)*, *гравче (gravče)*, *кравче (kravče)*, *сламче (slatče)* itd.
- иче (-iče)* – нпр. *маиче (maiče)*, *снаиче (snaiče)*, *рибиче (ribiče)*, *чизмиче (čizmiče)*, *момиче (totiče)*, *жениче (ženiče)* itd.
- це (-ce)* – нпр. *цревуце (crevce)*, *млекце (mlekce)*, *јаболкце (jabolkce)*, *огледалце (ogledalce)*, *крилце (krilce)*, *грлце (grlce)*, *винце (vince)*, *езерце (ezerce)* itd.
- енце (-ence)* – нпр. *бебенце (bebence)*, *детенце (detence)*, *јаренце (jarece)*, *пиленце (pilence)*, *прасенце (prasence)* itd.

- e – npr. бабе (*babe*), маже (*maže*), бреже (*breže*), бубреже (*bubreže*), муце (*muće*), ветре (*vetre*), облаче (*oblače*), вујче (*viјče*), чаше (*čaše*) itd.
- ле (-le) – npr. бубале (*bubale*), козле (*kozle*), кучале (*kučale*), мечале (*mečale*), носле (*nosle*), ножле (*požle*) itd.
- уле (-ule) – npr. бебуле (*bebule*), бачвуле (*bačvule*), братуле (*bratule*), книжуле (*knižule*), мајчуле (*majčule* /od *majka*/), носуле (*nosule*) itd.
- ок/-чок (-ok/-čok) – npr. денок (*denok*), дренок (*drenok*), сонок (*sonok*); сончок (*sončok*)
- еџ (-eč) – npr. лебеџ (*lebec*), снежеџ (*snežec*), клучеџ (*kličec*), мозочеџ (*tozočec*), рачеџ (*račec*) itd.
- ка (-ka)/-инка (-inka) – npr. сливка (*slivka*), кошулка (*košulka*), кобилка (*kobilka*), чашка (*čaška*), книшка (*kniška*); грлинка (*grlinka*) itd.
- арка (-arka)/-улка (*ulka*)/-унка (-unka)/-урка (-urka)/-учка (*učka*), -ушка (-uška) – npr. куќарка (*kućarka*), личунка (*ličunka*), куќурка (*kućurka*), главучка (*glavička*), мамушка (*mamuška*) itd.
- иџа (-iča) – npr. рибиџа (*ribiča*), желбиџа (*želbičica*), собиџа (*sobičica*), државиџа (*državičica*), кравиџа (*kravičica*), нивиџа (*nivica*), црквиџа (*crkvičica*), водиџа (*vodičica*) itd.
- ичка (-ička) – npr. бабичка (*babička*), жабичка (*žabička*), желбичка (*želbička*), собичка (*sobička*), рибичка (*ribička*), државичка (*državička*), кравичка (*kravička*), крвичка (*krvička*), сликичка (*slikička*), блузичка (*bluzička*) itd.
- уш (-uš) – npr. срцуш (*srcuš*), детуш (*detuš*) itd.
- ко (-ko)/-ушко (-uško) – npr. плачко (*plačko*), срамјливко (*sramežlivko*) itd.

Kao što se može vidjeti, dio imeničkih sufikasa kojima se tvore deminutivi i hipokoristici u makedonskome jeziku nerijetko dovode do promjene u rodu u odnosu na osnovnu imenicu od koje se novi leksem tvori. Osim toga u makedonskome je-

ziku znatan dio sufiksa može imati deminutivno i/ili hipokoristično značenje i zato su oni predstavljeni u istome prikazu.

2.2. Pridjevni sufiksi i prefiksi

Kao što je općenito poznato, pridjevnim se deminutivima iskazuje umanjenost ili niži stupanj svojstva što ga izriče polazišni pridjev. Radi se dakle o sufiksima koji se tvorbom nadovezuju na pridjevnu osnovu, za razliku od ostalih pridjevnih sufiksa koji se u prvome redu nadovezuju na imensku ili glagolsku osnovu i u pravilu nose ekspresivni (emocionalno obilježen) predznak.

2.2.1. U hrvatskome jeziku nezanemariv je broj sufiksa kojima se tvore takvi deminutivi, no većina ih ima slabu produktivnost. Za sufikse *-kast* (*zelenkast*, *kiselkast*), koji je nešto plodniji i *-ičast* (*bjeličast*) u Težak-Babićevoj gramatici (Težak i Babić 1996) tvrdi se da tvore osjećajno neobilježene deminutive. Ostali su pridjevni sufiksi s hipokorističnim značenjem: *-ačak* (*punačak*), *-uljast* (*duguljast*), *-unjav* (*bljedunjav*), vrlo rijedak *-uljav* (*modruljav*) te sufiksi kojima je zajednički završetak *-an*. To su: *-an* (*tanan*) *-jan* (*zlačan*), *-ahan* (*živahan*), *-ašan* (*punašan*), *-ešan* (*vremešan*), *-ušan* (*tanušan*) i njegova inačica *-jušan* (*majušan*). U podosta se slučajeva umanjuju negativne osobine ljudi, pa se može govoriti o svojevrsnim eufemističkim deminutivima.

Osim sufiksalsnom tvorbom u hrvatskome jeziku moguće je deminutive tvoriti uz pomoć prefikasa. Riječ je o sljedećim prefiksima: *na-* (*nagluh*), *o-* (*omalen*), *po-* (*podugačak*), *pri-* (*priglup*), *pro-* (*proćelav*), *-su* (*-sulud*).

2.2.2. U makedonskome jeziku veći je (u odnosu na hrvatski) broj sufikasa kojima se tvore pridjevni deminutivi i/ili hipokoristici, a razvrstavaju se u tri velike skupine: sufiksi na *-av*, koji su vjerojatno i najplodniji, sufiksi na *-ok* i sufiksi na *-est* (Markov 1988: 96).

Radi kakva-takva pojednostavljenja moglo bi se reći, na temelju građe što ju je prikupio Markov (1988), da jednoj podskupini skupine sufiksa na *-av* pripadaju sufiksi na *-kav*, dakle njegovi svojevrsni varijantni sufiksi: *-(e)кав* (*-kav/-ekav*), *-енкав* (*-enkav*), *-еџкав* (*-eckav*), *-ечкав* (*-ečkav*), *-икав* (*-ikav*), *(e)никав-* (*-nikav/-enikav*), *-ушкав* (*-uškav*) – npr. *киселкав* (*kiselkav*), *свиленкав* (*svilenkav*), *малеџкав* (*maleckav*), *малечкав* (*malečkav*), *црникав* (*crnikav*), *жолтеникав* (*žoltenikav*), *дебелушкав* (*debeluškav*) itd.

Drugoj podskupini prve skupine pripadali bi sufiksi na *-lav*, tj. sufiksi: *-(y)лав* (*-ulav/-lav*), *-узлав* (*-uzlav*), *-ушлав* (*-ušlav*) – npr. *белузлав* (*beluzlav*), *жолтулав*

(*žoltuzlav*), *мекушлав* (*mekušlav*) itd.

Trećoj podskupini prve skupine pripadali bi ostali sufiksi na *-av*, odnosno njegove inačice, a to su: *-ушав* (*-ušav*), *-ичав* (*-ičav*), *-ничав* (*-ničav*), *узнав* (*-uznav*), *-ендав* (*-endav*), *-унсав* (*-undzav*), *-инсав* (*-indzav*), *-уњав* (*-unjav*) – нпр. *мекушав* (*mekušav*), *магличав* (*magličav*), *светличав* (*svetličav*), *белузнав* (*beluznav*), *малендав* (*malendav*), *маклкунсав* (*malkundzav*), *слабуњав* (*slabunjav*), *сладуњав* (*sladunjav*) itd.

Drugu skupinu sufiksa (koja završava na *-ok*) ovdje dijelimo na dvije podskupine inačica. Prva podskupina inačica druge skupine završava na *-cok/-dzok* odnosno *-acok*, *-andzok*, *-ecok*, *-icok*, *-icok* – za koju Markov nudi samo nekoliko primjera (*олкаџок* /*olkacok*/, *толкаџок* /*tolkacok*/, *олкансок* /*olkandzok*/, *толкансок* /*tolkandzok*/).

Druga je podskupina skupine na *-ok* frekventija od prve, a čine ju inačice koje u završetku imaju č: *-ечок/-ечек* (*-ečok/-eček*), *-ичок* (*-ičok*), *-очок* – нпр. *малечок* (*malečok*), *слабечок* (*slabečok*), *лудечек* (*ludeček*), *долгичок* (*dolgičok*), *жолтичок* (*žoltičok*), *зеленичок* (*zeleničok*), *лутичок* (*lutičok*), *младичок* (*mladičok*), *височок* (*visočok*) itd.

Zamjećujemo da je u navedenoj podskupini najplodniji sufiks *-ičok*, koji za ženski rod glasi *-ička*, pri čemu, kao zanimljivu podudarnost, valja naglasiti da sufiks *-ička* može biti imenički i pridjevni deminutivni sufiks. S obzirom na to da *-očok* imaju pridjevi koji završavaju na *-ok*, diskutabilno je zapravo govoriti o sufiksu *-očok*. Prije bi trebalo konstatirati da je zbog disimilacije osnovno k palatalizirano u č, pa bi, čini nam se, korektniji opis trebao biti *-ok* (zbog odnosa k → č).

Treću bismo skupinu sufiksa na *-est* mogli također razvrstati u dvije podskupine. Prvu, eventualno nešto plodniju, podskupinu obuhvaćaju sufiksi koji završavaju na *-lest*, a to su sufiksi: (*у*)*лест* (*-lest/-ulest*), *-(ун)далест* (*-dalest/-undalest*), *-галест* (*-galest*) – нпр. *кривулест* (*krivulest*), *врглест* (*vrglest*), *тронталест* (*trontalest*), *црнгалест* (*crngalest*), дијалектни *малендалест* (*malendalest*) itd. Може се притом и замјетити повезаност саставнице *-le-* s deminutivним именичким суфиксом *-le*. Наведимо и примјере за придјеве што су творени помоћу друге подгрупе суфикса; чине је суфикси: *-ест* (*-est*), (*о*)*манест* (*-manest/-omanest*), *-навест* (*-navest*), *-кавест* (*-kavest*), *-рест* (*-rest*) i слично: *убавест* (*ubavest*), *кретенест* (*kretenest*), *долг(о)манест* (*dolg/o/manest*), *долгнавест* (*dolgnavest*), *црнкавест* (*crnkavest*), *тунтурест* (*tunturest*) itd. Треба напоменути да у мakedonskome језику суфикс на *-est*, поред deminutivних придјева, судјелује и у творби придјева који-

ma se označuje kakva sličnost, dok se u hrvatskome jeziku akvivalentu *-ast* uopće ne pridaje deminutivno značenje.

Što se prefiksalne deminucije tiče, ona je (za razliku od hrvatskoga) u makedonskome jeziku rijetka, tj. samo se prefiks *pri-* vrlo sporadično upotrebljava u toj funkciji (prefiks *po-* ima komparativno značenje).

3. Kontrastivna analiza

U kontrastivnoj analizi polazi se od makedonskih sufikasa i uspostavlja tvorbena ili semantička relacija sa sličnim i/ili istovrsnim morfemima hrvatskoga jezika, daka-ko ako je moguće uspostaviti takvu relaciju. U suprotnome slučaju napominje se kojim se drugim morfemom u hrvatskome ostvaruje deminucija. Progovara se i o razlikama u frekventnosti pojedinih usporedivih sufikasa u dvama jezicima.

3.1. Imenička deminucija

3.1.1. Kao što je rečeno, dio deminutivnih i/ili hipokorističnih sufikasa u makedonskome jeziku utječu na promjene u rodu u odnosu na osnovnu imenicu. Takav je sufiks *-če* kojim se, kao vrlo učestalim i plodnim deminutivnim i/ili hipokorističnim sufiksom u makedonskome jeziku, tvore imenice srednjega roda koje su nastale od imenica ženskoga ili muškoga roda, a tek rijetko i srednjega. Suvremena hrvatska gramatikografija lekseme s tim sufiksom ne uvrštava ni u deminutive ni u hipokoristike jer se njime normativno označuje mlada osoba ili mlada životinja (mladunče), nezavisno od toga o kojemu je rodu riječ, iako se iznimno rijetko, npr. u *Hrvatskome enciklopedijskome rječniku* (2003), ponekad i riječi s tim sufiksima određuju i deminutivno odnosno hipokoristično, npr. „*pače – mlado od patke; pačić, patkica*“; „*odojče* ekspr. hip. od *odojak, odojčić*“. Navedeni primjeri naslućuju dvojbu je li opravdano tomu sufiksu posve isključiti deminucijsku semantiku, ima li se u vidu da je mladunče ujedno i manje od odrasloga primjerka vrste. (Sufiks *-iče* dobrim je dijelom pozicijski uvjetovan i može se tumačiti kao inačica sufiksa *-če*.) Makedonski leksemi na *-če* (i *-iče*) nastali od imenica muškoga roda (*лавче, оревче*) uglavnom odgovaraju hrvatskim leksemima sa sufiksima *-ić* ili *-čić* (*lavić, oraščić*), koje standardni makedonski jezik ne poznaje, dok makedonski leksemi na *-če* (*кравче*) nastali od imenica ženskoga roda uglavnom odgovaraju hrvatskim leksemima sa sufiksom *-ica* ili *-čica* (*kravica, stvarčica*).

3.1.2. Sufiksom *-ce* tvore se deminutivi srednjega roda i u hrvatskome i u makedonskome jeziku, s tom razlikom što se njime u hrvatskome jeziku deminucija os-

tvaruje isključivo od imenica srednjega roda, a u makedonskome dominantno, što znači da se takve izvedenice, doduše rijetko, proizvode i od imenica muškoga i ženskoga roda. Svojevrstne inačice sufiksa *-ce* u hrvatskome jeziku, kao što je rečeno, jesu sufiksi *-ence*, *-ance*, donekle i sufiksi *-ašce*, *-ešce*. Od navedenih se formata u makedonskome jeziku upotrebljava sufiks *-ence*, koji se odlikuje visokim stupnjem ekspresivnosti (Jovanova-Grujovska 2012: 37), a koristi se u prvome redu pri deminucijskome imenovanju životinjskih mladunaca, premda mu to, dakako, nije jedino značenje; i u hrvatskome se jeziku sufiksom *-ence* u većoj mjeri realizira deminucijski naziv životinjskih mladunaca (*pilence*). Također, tim sufiksom proizvode se deminutivi srednjega roda u hrvatskome i u makedonskome jeziku, no njime se u hrvatskome jeziku deminucija ostvaruje isključivo od imenica srednjega roda, a u makedonskome se navedene ekspresivne tvorenice proizvode od imenica svih triju rodova, doduše s naglaskom na srednji rod.

3.1.3. Sufiks *-e* u hrvatskome jeziku sudjeluje isključivo u tvorbi hipokoristika, tvoreći se od osobnih imena, i nema deminutivno značenje koje, pored hipokorističnoga (mak. *Petre*), ima u makedonskome jeziku (mak. *vetre* – hrv. *vjetrić*), u kojemu se dakle tvori i od općih imenica. Komparativnu (istosnu) vrijednost ima činjenica da se u tim dvama jezicima leksemi na sufiks *-e* tvore od imenica muškoga i ženskoga roda. S druge strane takav je deminutiv u makedonskome srednjega roda, a u hrvatskome nema promjene roda u odnosu na osnovnu imenicu (*Ana – ta Ane*), što i ne čudi s obzirom na to da je posrijedi osobno ime.

3.1.4. Sufiks *-le/-ule* gotovo i da na prvi pogled nema komparativnu vrijednost jer se u hrvatskome tek pokoja riječ tvori tim sufiksom (*kozle*), dok je u makedonskome jeziku ipak češći (*koza – kozle*, *nos – nosle*), tvoreći pretežno deminutive od imenica od muškoga i ženskoga roda. S druge strane sufiks *-le* u hrvatskim se gramatikama, kao što smo vidjeli, uvrštava unutar poglavlja o hipokoristicima od kojih je jedan izrazito kolokvijalan (*ćale*), iako se ponegdje smatra i deminutivnim formantom; ovako je naime leksem *kozle* protumačen u *Enciklopedijskome rječniku hrvatskoga jezika* (2003): „*dem.* od *koza*, mlado *koze*; *jare*, *kozlić*“. Kod *Babića* protumačen je samo kao „*mladunče koze*“, premda uz leksem *derle* daje objašnjenje „*dječaćić koji se dere*“ (Babić 1986: 135), objašnjavajući ga dakle posredno deminutivno. Nadaje se zaključak da i u hrvatskome *-le*, iako iznimno rijetko, može nositi i deminutivno značenje u užemu smislu, što nam u određenoj mjeri ipak govori o „daljoj“ (kognitivnoj i semantičkoj) povezanosti deminutiva i hipokoristika kao deminucijskih kategorija.

3.1.5. Premda se na prvi pogled eventualno čini da se makedonski sufiks *-ok*, kojim nastaju deminutivne imenica muškoga roda, ne može dovesti u komparativnu

vezu s kojim od hrvatskih deminutivnih sufiksa, malo pomniji pogled otkriva da je on itekako usporediv sa sufiksom *-ak*, što je dakako dijakronijski uvjetovano s obzirom na to da su oba derivirana iz praslavenskoga *-*akъ* (Koneski 1965: 31). Jovanova-Grujovska (2012: 49) ističe kako je taj sufiks i njegovu inačicu *-čok*, zahvalila arhaizacija, a isto bi se moglo dijelom tvrditi i za hrvatski korelat *-ak*, za koji se u *Hrvatskoj gramatici* kaže da mu je značenje „više hipokoristično“ (Barić i dr. 1997: 327). U hrvatskome i makedonskome slučaju tvorbeno se spajaju s imenicama muškoga roda (mak. *sonok* – hr. *sanak*).

3.1.6. Kao još jedan od rijetkih sufiksa kojim nastaju umanjeničke imenice muškoga roda, makedonski „višestoljetni“ (Jovanova-Grujovska 2012) formant *-ec*, koji se tvorbeno spaja s imenicama muškoga roda, samo na prvi pogled nije usporediv ni s jednim hrvatskim sufiksom deminutivne i/ili hipokoristične semantike. Imamo li međutim u vidu odnos tipa *dan* (hrv.) – *den* (mak.), nema dvojbe da hrvatskomu formantu *-ac*, odgovara makedonski formant *-ec* (hrv. *hljebac* – mak. *lebec*); uostalom, oba su, gledajući dijakronijski, proizašla iz praslavenskoga *-*acъ*. Uz to svakako valja napomenuti da u jednome od hrvatskih narječnih sustava, onome kajkavskome, postoji određen broj deminutiva i hipokoristika upravo sa sufiksom *-ec* (*dečec*, *Miškec* itd.). Ti leksemi kao nadimci ulaze i u razgovorni stil standardnoga jezika (mogu se dakako naći i u književnim djelima), odnosno kao prezimena ulaze u područje standardnoga jezika (pa se govori i o nepostojanome *e* u nekim hrvatskim gramatikama).

3.1.7. Sufiksom *-ka* (kao i njegovim pretežito kolokvijalnim „prošircima“ *-arka*, *-urka*, *-ulka*, *-unka*, *-učka*, *-uška*) u makedonskome se jeziku tvore (od imenica ženskoga roda) izvedenice s izrazitim emocionalno obojenom sastavnicom, kojoj se ne može isključiti i deminucijski predznak. U hrvatskome jeziku *-ka* ima izrazitu hipokorističnu značenjsku sastavnicu, nadovezujući se na imenice koje znače rodbinski (obiteljski) odnos. S druge strane zajednička im je karakteristika što se u prvome redu tvorbeno vezuju na osnovu imenica ženskoga roda, iako ima slučajeva kada je osnova i pridjev.

3.1.8. Za makedonski sufiks *-k(o)* vrijedi konstatacija o svojevrsnoj ambivalentnoj semantičkoj poziciji: ponegdje se lekseme s tim sufiksom primarno uvrštava u augmentative, s nerijetkom pejorativnom markiranošću, a s druge strane oni mogu imati i hipokoristično značenje, u smislu ublažavanja negativnih obilježja. U hrvatskim se pak gramatikama obrađuje isključivo u okviru poglavlja o imenicama odmila (hipokoristicima), a ne u okviru poglavlja o deminutivima. Riječ je zapravo o svojevrsnome muškome „parnjaku“ sufiksa *-ka* koji se nalazi prvenstveno u muškim nadimcima, dakle automatizirano (*Vladimir* – *Vlatko*) i u rijetkim rodbinskim

nazivima (*ujko*, *striko*). Postoje hipokoristični leksemi na *-ko* koji su nastali i od pridjeva (npr. *pospanko*), a rabe se za „osobine djece koje su negativne, ali simpatične“ (Pintarić 2010: 96), što je primjer za svojevrsnu eufemističku deminuciju.

3.1.9. Sufiks *-uš* u hrvatskome jeziku izrazito je neplodan i ne spominje se u većini gramatika koje se bave tvorbom riječi, osim u Babićevoj (Babić 1986). Osim toga riječi s navedenim formantom imaju krajnje nisku frekventnost. Iako se za navedeni sufiks ne bi moglo reći da ima ikakvo deminutivno značenje, u riječi *gladuš* mogla bi se eventualno nazrijeti kontekstualna (ako ne i okazionalna) hipokorističnost, iako ta riječ sama po sebi prije nosi pejorativno značenje (značenje joj je „vječni gladac“, „izjelica“). Problem je i s tom riječi što u navedenom¹ značenju pripada regionalizmu odnosno kolokvijalnomu jeziku. Ako bi se međutim sufiks *-uš* eventualno i povezoao s mađarskim *-us* (izgovar *uš*) u kojem ima i deminutivno značenje (mađarski primjeri dani u Andrić 2011), možda ne bi trebalo isključiti njezino deminutivno postanje, koje se međutim danas izgubilo. No mnogo je vjerojatnije da je posrijedi prefiks slavenske provenijencije, tim više što ga nalazimo i ruskim dijalektima, npr. *gorbuš* „malo brdo“ (*Slovar' ruskikh narodnyh govorov*, 1965). Bilo kako bilo, zanimljivo je da se i u makedonskome radi o neplodnome sufiksu koji se pojavljuje u kolokvijalnome leksiku, kojemu je značenje prije pejorativno nego hipokoristično, što ipak često ovisi najviše o kontekstu. Na taj se sufiks može tvorbom vezati i sufiks *-ko*.

3.1.10. Od svih navedenih manje ili više komparabilnih sufikasa kojima se označuje umanjenost i/ili hipokorističnost, najviši stupanj usporedljivosti zamjećuje se kod deminutiva sa sufiksom *-ica*. U obama jezicima radi se o sufiksu kojim se tvore imenice sa subjektivnom ocjenom, tj. imenice s markiranim značenjem što su nastale od imenica ženskoga roda. Međutim u makedonskome jeziku ima i konkurentniji sufiks *-ička*, kojim se također markira umanjenost i/ili hipokorističnost imenica ženskoga roda, dok u hrvatskome on ne postoji, pa nema komparativnu vrijednost u užemu smislu (ali ima kontrastivnu u širem smislu) i u tome je smislu sufiks *-ica* čestotniji u hrvatskome nego u makedonskome. Osim toga sufiks *-ica* u hrvatskome jeziku nosi mnoga nemarkirana značenja („vršiteljica radnje“, „nositeljica osobine“, „sljedbenica“ odnosno „pripadnica čega“, „opredmećena životinjska osobina“, „stvar“ itd.). Govorimo li o markiranim značenjima, u recentnim hrvatskim gramatikama (npr. Babić i Težak 1996), sufiks *-ica* obrađuje se isključivo u sklopu poglavlja o deminutivima, tj. nije naveden u poglavlju o hipokoristicima, što dakako ne znači da određeni leksem nema hipokoristično značenje. Pritom valja

¹ Međutim kada se njome označuje vrsta biljke, ta riječ, kao stručni naziv, automatski postaje dio standardnoga jezika.

napomenuti da postoje i (s tvorbenoga aspekta) hipokoristično-deminutivne kombinacije, kojima se hipokorističnost i/ili umanjenost u određenome smislu duplicira pomoću toga sufiksa (*sestra – seka – sekica*).

3.2. Pridjevna deminucija

3.2.1. Za makedonsku pridjevnu deminuciju nerijetko je karakteristično da se od jednoga pridjeva mogu tvoriti višestruki deminutivi, tvoreni od različitih sufikasa. Primjerice, od primjera *мал* (*mal*) mogu se tvoriti deminutivi *малечок, малечкав, малендав, маленсав, малецок, малецкав* (*malečok, malečkov, malendav, malendzav, malecok, maleckav*). Moguće je to i u hrvatskome, ali u nešto manjemu broju riječi. Iako dakle hrvatski jezik posjeduje znatne deminucijske tvorbeno-kapacitete, makedonski se jezik u slučaju sufiksalne pridjevne deminucije, mogli bismo konstatirati, pokazuje jezikom s nešto izrazitijim tvorbenim mogućnostima, no hrvatski taj „deficit“ unekoliko nadoknađuje prefiksalsnom pridjevnom deminucijom, a koje u makedonskome gotovo i nema.

Na prvi pogled malo je ili nimalo zajedničkih poveznica kada govorimo o pridjevnoj deminuciji. Ta konstatacija svakako vrijedi u odnosu na imeničku deminuciju, gdje smo uspostavili različite tvorbeno-semantičke relacije. Međutim valja pogledati što će se ustanoviti kratkom komparativno-kontrastnom raščlambom, u kojoj će se također krenuti od makedonskih tvorbenih formanata.

3.2.2. Ostavimo li po strani hipokoristik tipa *suhonjav* (koji nosi određenu markiranu deminutivnost u odnosu na nemarkiran pridjev *suh*), u hrvatskome jeziku malokoji deminutivni pridjev završava na *-av*. Dok u hrvatskome sufiks *-av* označuje samo mogućnost i opskrbljenost tvoreći se od glagolskih osnova odnosno imenica, u makedonskome jeziku velik je broj deminutivnih sufikasa koji završavaju na *-av*, od kojih je učestaliji sufiks *-(i)kav/-(n)ikav*: njime se, između ostaloga, tvore deminutivi izvedeni od pridjeva koji znače boju (*modrikav, crvenikav, sinkav, žoltnikav*), a kojima su u tome semantičkome smislu hrvatski ekvivalenti pridjevi na *-kast* ili *-ičast* (*modričast, crvenkast, plavkast, žučkast*). Iako je riječ o različitim sufiksima, ipak ne treba zanemariti da makedonski sufiks *-kav* i hrvatski sufiks *-kast* ipak dijele dva zajednička fonemska segmenta, tj. *-ka-*. Da se radi o srodnim sufiksima potvrđuje i makedonski formant *-ušlav* koji u primjeru *debelušlav* (mak.) odgovara hrvatskomu formantu *-(l)juškast* tvoreći istoznačni pridjev *debeljuškast*. Osim toga ne bi trebala biti dvojbeni ni srodnost makedonskoga *-ušlav* (*mekušlav*) i neplodnoga hrvatskoga *-išlav* (*golišlav*).

3.2.3. Iz skupine sufikasa na *-av* samo je jedan koji ima komparativnu vrijednost,

tj. potpuno je istovjetan hrvatskomu, a riječ je o sufiksu *-unjav* (što se vidi i po istovjetnim primjerima u oba jezika: *slabunjav*, *sladunjav*), koji u oba jezika ima slabu učestalost, pri čemu se makedonski *-njav/-unjav* može eventualno tumačiti i kao „fonetska varijanta“ (Markov 1988: 99) sufiksa *-nav* i *-lav*. No njime se u makedonskome slučaju može tvoriti deminutiv koji znači boju (*žoltunjav*), što za hrvatski jezični standard ne vrijedi. Makedonski *-ikav* odnosno *-nikav* odgovara u sufiksu *-(n)jikav* koji se u hrvatskome javlja u ograničenim primjerima poput *hladnjikav* ili izrazito kolokvijalnoga *gladnjikav*,² pri čemu valja napomenuti da taj sufiks nije naveden u *Hrvatskoj gramatici*, vjerojatno i opravdano, iz razloga što je ipak bliži srpskomu nego hrvatskomu razgovornomu jeziku (te lekseme ne nalazimo ni u Težak-Babićevoj gramatici ni u *Hrvatskome enciklopedijskome rječniku*).

Ostali sufiksi na *-av* poput *-(y)лав (-ulav/-lav)*, *-узлав (-uzlav)*, *-ушлав (-ušlav)*, kojima je zajednički segment *-l-*, nemaju komparativnu vrijednost jer se ne javljaju u hrvatskome.

3.2.4. Specifičnost je makedonske deminucije, kao što je već rečeno, mogućnost vezivanja velika broja različitih sufiksa na isti pridjev, a to ponekad primjećujemo i u hrvatskomu. Od pridjeva *mal* u hrvatskome imamo vrlo rijetke i time izrazito ekspresivno markirane *malacak*, *malačak*, *malecak*, *malečak*, *malahan* i češće *malešan*, *majušan*. Premda su u tipskome smislu tvorbeno gotovo potpuno neplodna, ovdje su nam, u odnosu na makedonski, relevantna prva četiri primjera, dakle *malacak*, *malačak*, *malecak*, *malečak* s obzirom na to da se sufiksi *-acak*, *-ačak*, *-ecak*, *-ečak* mogu dovesti u vezu s makedonskim sufiksima *-acok*, *-andzok*, *-ecok*, *-icok*, *-ucok* odnosno sufiksima *-ечок/-ечек (-ečok/-eček)*, *-учок (-ičok)*, *-очок*. Zajednički su im dakle završeci *-cok*, *-čok* pri čemu drugi zapravo funkcionira kao frekventnija inačica prvoga. Da je opravdano govoriti o srodnim (istovrsnim) sufiksima u tim jezicima, potvrđuje fonološki odnos tipa *o – a*, npr. *početak* (hrv.) – *početok* (mak.), a srodnost potvrđuje zajednički praslavenski sufiksalni „predak“ *-*ьkъ*. S druge strane u makedonskome jeziku oni imaju nezanemarivo veću učestalost nego u hrvatskome, posebice sufiks *-ičok*, npr. *crničok*, *golemičok*, *kutričok*, *mekičok*, *slabičok*, *tankičok*, *ubavičok* itd.

3.2.5. Što se tiče treće skupine makedonskih pridjevnih deminutiva, tj. onih koji završavaju na *-est*, zanimljivo je da ih Koneski (1967) ne spominje u poglavlju o pridjevima izvedenim od pridjeva, koji obično imaju deminutivno značenje. Sufiks *-est* ponekad se nadovezuje na umanjeničke pridjeve na *-kav* (mak. *crnkavest*), ob-

² Navodimo i mrežni primjer: „Ona veli da on možda je povremeno gladnjikav, ali nije generalno gladan jer je ipak nesto dobio, a ne izgubio.“ //www.mameibebe.biz.hr/phpBB2/viewtopic.php?f=38&t=13037 (pristupljeno 25. travnja 2016. godine).

razujući sufiks *-kavest* koji, u neku ruku, podsjeća na hrvatski *-kast* (*-crnkast*), koji međutim nema naboj dvostruke umanjenosti kao u makedonskome.

4. Zaključak

U radu se pokazalo da oba ovdje uspoređivana jezika, makedonski i hrvatski, realiziraju bogatu sintetičku deminuciju, koja se očituje u znatnome broju, bilo plodnih, slabije plodnih i neplodnih formanata, prvenstveno sufiksalskih, rjeđe i prefiksalskih.

Što se tiče imeničke deminucije, sa šire postavljena plana, u komparativnome smislu veći je broj istovrsnih sufikasa, no njihova je primjena u tim jezicima uglavnom drukčija. Najvišu komparativnu vrijednost u razmatranju imeničke deminucije dvaju jezika ima sufiks *-ica* koji i u hrvatskome i u makedonskome označuje deminutive ženskoga roda koji su nastali od imenice od ženskoga roda, dok najveću razlikovnu vrijednost među izrazito plodnim (produktivnim) sufiksima imaju: makedonski sufiks *-ička* kojega kao deminutivnoga sufiksa nema u hrvatskome jeziku, hrvatski sufiks *-ić/-čić*, koji ne postoji u makedonskome jeziku. Stanovitu komparativno-kontrastivnu vrijednost, premda ipak prevladava kontrastivna (u smislu razlikovnosti), uočavamo pri kompariranju tvorbene primjene sufiksa *-če* koji se javlja i u hrvatskome jeziku, u kojemu je međutim značenje tek rubno hipokoristično. U makedonskome je pak jeziku to jedan od najplodnijih deminutivnih i/ili hipokorističnih sufiksa, no treba istaknuti njegovu „neutralizaciju“ roda osnovne imenice, tj. komparativnu činjenicu da se on, kao sufiks s gramatičkom morfološkom sastavnicom koja nosi oznaku srednjega roda, i u jednome i u drugome jeziku tvorbeno nadovezuje na osnove imenica muškoga i ženskoga roda. Osim toga, komparativnu vrijednost također nose sufiksi *-ce* i *-ence* ima li se u vidu da se pojavljuju u obama jezicima.

Valja također naznačiti da se ovom analizom u određenome smislu potvrđuje (kognitivna) veza između hipokoristika i deminutiva. Primjerice, iako se u hrvatskome jeziku sufiksom *-e* primarno ne tvori deminutiv kao što je slučaj u makedonskome, ipak se on u hrvatskome javlja u hipokorističnome značenju (u tome se značenju može javiti i u makedonskome), a sličan se odnos nože uspostaviti i između hrvatskoga hipokorističkoga *-la* odnosno *-le* i makedonskoga hipokorističko-deminutivnoga *-le*.

Kada je posrijedi pridjevna deminucija, može se govoriti o nekoliko osnovnih razlika između dvaju jezika, a najočitija je da makedonski u odnosu na hrvatski raspolaze većim brojem sufikasa kojima tvori pridjevne deminutive odnosno hipokoristike. Međutim s druge strane hrvatski jezik navedeni „manjak“ nadoknađuje mo-

gućnošću da deminuciju toga tipa može realizirati i prefiksalsnom tvorbom, što je u makedonskome tek rubna pojava. Iako ti jezici dijele samo jedan sufiks (-*unjav*), pomnija analiza upućuje na nešto veći broj usporedivih sufiksa, koji se neznatno tek fonološki razlikuju.

Zaključno, komparativno-kontrastivnom metodom u radu se dobrim dijelom ukazalo na određen stupanj deminucijske srodnosti hrvatskoga i makedonskoga kao južnoslavenskih jezika, odnosno upozorilo da s aspekta deminucije makedonski (za razliku od engleskoga, primjerice) ima izrazito obilježje sintetičnosti, jednako kao i hrvatski jezik, dok je u općelingvističkome pogledu na primjeru nekoliko sufikasa potvrđena, kao što već rekosmo, tvorbena-semantička veza između deminutiva i hipokoristika.

Literatura

- Andrić, Edita J. 2011. Deminutiv u mađarskom i srpskom jeziku. *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 1. 11–26.
- Babić, Stjepan. 1986. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. Nacrt za gramatiku*. Zagreb: Globus.
- Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Jojić, Ljiljana; Matasović, Ranko, ur. 2003. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- Jovanova-Grujovska, Elena. 2012. *Leksičko-semantička analiza na imenkite so subjektivna ocenka vo makedonskiot jazik*. Skopje: Institut za makedonski jazik „Krstе Misirkov“.
- Koneski, Blaže. 1967. *Gramatika na makedonskiot literaturnen jazik*. Skopje: Kultura.
- Koneski, Blaže. 1965. *Istorija na makedonskiot jazik*. Skopje: Kultura.
- Markov, Boris. 1988. *Obrazuvanje na pridavkite vo makedonskiot jazik*. Skopje: Ogledalo.
- Slovar' russkih narodnyh govorov*. 1965. Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo Nauka.
- Težak, Stjepko; Babić, Stjepan. 1996. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Pintarić, Neda. 2010. Tvorbeni postupci u poljskom i hrvatskom razgovornom jeziku. *Filologija* 55. 89–104.
- Zakar, Viktor. 2011. Akumuliranje na deminutivnite formanti vo makedonskiot razgovoren jazik. *Croatica et Slavica Iadertina Zadar* 7(2). 403–411.

Adresa autora:

Filološki fakultet „Blaže Koneski”
Bulevar Goce Delčev 9a,
MK-1000 Skopje
E-mail: tomislavcuzic@net.hr

**NOUN AND ADJECTIVE DIMINUTION IN CROATIAN
AND IN MACEDONIAN LANGUAGE**

This study compares the diminutives and/or the hypocoristica in the Croatian and Macedonian languages. The comparative and contrastive approach of the study reveals a particular degree of similarity of diminutives in these South-Slavic Languages, emphasizing that the Macedonian language has a feature of syntheticity, as does the Croatian language.

Key words: diminutives; hypocorisms; contrastive analysis; Macedonian language; Croatian language.